

ШКІЛЬНА БІБЛІОТЕКА
УКРАЇНСЬКОЇ ТА СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Юрій
ЯНОВСЬКИЙ

ЧОТИРИ ШАБЛІ

Оповідання

Есеї

Романи

Харків
«Фоліо»
2013

РОМАН МА

Цей невеличкий увраж¹ я вважаю данню моїй молодості. Я хочу додивитися в слові, яке стоїть назвою, нових розумінь, нового змісту. Я маю віддати дань молодості.

1. МА

Ви відгадали — я хочу топтати романтичні полині. На ноги посиплеться гіркий пил, гіркий пил. Стежка буде вести за горби, в полиневий край. Гіркі подихи піднесе мені степ. Сонце розпливеться коло обрїю, як рана. День позганяє вітри на тирло на ніч. А я топтатиму гіркі полині.

Полинь росте на місцях минулих подій — там, де згадати треба життєві пригоди. Настойка з полиневого цвіту виганяє з тіла будь-яку лихоманку. Скот не пасеться на полинях, і пастухи вважають, що спати під полинем — небезпечно. Буде гірко в носі, буде гірко в роті й буде в голові рїй ос.

Торкнувшись медичних можливостей трави, зауважимо, що полинь ніякої ролі в нас грати не буде. Хіба що лежатиме Ма на ній колись — тоді, як сонце буде великою раною.

Ви здивуетесь: ніколи Ма не може виїхати з Києва! Ви не повірите, що вона проміняє Київ на полині. Але: хіба знає чоловік суму завтрашніх обставин дороги? Хіба буття не опередлює? Коли сидимо ми вдвох тихо й дивимось на блакить і на зорі, на місяць і на роси, — хіба цього не виростило нам минуле буття? Та й чому хтось інший з нас п'є пляшку з білою головою й жадїбно тисне потім свою тремтячу сарну, не дивлячись на блакить і зорі? Чому?

Ма не міняла б Києва на полині — бо Ма була справжньою киянкою й знала, що її місто — найкраще за всі міста. Я її назвав — Ма. Можна було назвати більше шаблоново. Але слово Ма — для мене символ жінки. Це — ім'я жінки серед тисяч безхвостих пав.

Я не стану оповідати, якого кольору в неї були очі, солодко чи ні колисались перса, і як міцно ставала на тротуар її нога. Коли вона дивилась на вас, незнайомого, — це був

---

¹ Увраж — робота, твір (з фр.).

погляд із лаврської дзвіниці. Другим разом — вона з очима входила до вас усередину. Тоді ви могли відчути, що руки в неї холодні й сухі.

Вона, звичайно, не нагадувала недопеченого вареника, що нафарбований вапною й карміном. Вона не губила на кожнім кроці люстerek, пудри, крейди для манікюру й інших дурниць. Вона була — Ма.

Батько в неї — вмер. Мати — Симонівна — стара. Дві кімнати й кухня на Гоголівській — там вона виросла коло матері.

2. РУБАН

Комісарові Кризі 18 років. Це показувало, що в нього гаряча кров і юнацький запал. А люди третього повстанського імені Комінтерну полку знали до цього, що його револьвер має завжди вісім вільних куль. Вісімнадцять років повільно блукали серед крові комісара, а очі досить часто бачили останні чужі хвилини.

Комісар Крига сидів сам і колупав мушкою улюбленого парабелума паркет. Його думок не розгадала б жодна піфія з Дельфів. Він іноді перевертався на спину й з насолодою випускав пару куль у сонячного зайчика на стелі. В кабінет тоді заглядав хтось із канцелярії, але зараз же вискакував, як гумовий чорт, маючи намір винести бідну голову.

Повстанські чуби любили комісара — він бився першим і бився «як халера». Цього було досить для людей. А якщо кулі комісара залітали іноді й в свої голови, — це були неприємні кулі, й усе. Комісара любили.

Але вища військова влада не вважала комісара Кригу зразком і всі його невиконання наказів записувала в книжку.

Кожна посудина має крайки, кожне вино, і старе вино, — добре в міру, й кожна дисципліна може розтягтись лише на певний відсоток довжини.

Вища військова влада прислала Кризі зміну.

Новий комісар зайшов до кабінету Криги, а його люди залишилися за дверима. Крига повернувся на бік і придивився з паркету вгору. Потім він солодко почухав себе під рукою й тихо вирішив:

— Вийдіть геть!

Новий комісар вихватив наган і, показуючи ним на Кригу, сказав:

— Товариш Крига, — сказав новий комісар спокійно, — інтереси Революції вимагають вашого усунення, товариш Крига. Я назначений комісаром.

Крига встав з паркету й сів за стіл. Подумав. Потім узяв свій вірний парабелум і помалу навів на комісара — проти нагана останнього.

— Пішов вон!

Новий комісар глянув Кризі в вічі, засміявся, задумливо свиснув і, не знайшовши в Криги вогника розуму, повернувся й вийшов із кабінету.

Крига взяв із стіни телефонну трубку й покликав своїх хлопців спокійним голосом, який вони завжди чули в боях.

За пару хвилин юрба хлопців підкотилася на гумових шинах до дверей будинку. Комроти — сільський одірви-голова в мирних умовах і партизанський бог роти тепер — зайшов досередини й подивився по східцях вгору — туди, де стояв новий комісар із людьми.

— Яка тут мать балується! — сказав хоробрий комрот, піднімаючи вгору мушку гвинтівки й зсовуючи поламаний надвоє козирок кашкета набік, — га?!

Новий комісар не чекав дальших пунктів допиту. Він підкинув праву руку й пробив кулею хоробре комротівське серце, як картоплю.

Дальніші пригоди мали назву — «коли мексіканський лев співає сопрано на березі річки». Бо новий комісар був мексіканським левом, а його наганове сопрано брало найвищі верхи.

Хлопці на гумових шинах не чекали нічого подібного й тому не дуже висловлювали обурення, коли двоє з них одержали перепустки на той світ.

Потім новий комісар вийшов із дверей сам і через мушку сказав хлопцям:

— Товариші, — сказав комісар, — мене Реввійськрада призначила вашим комісаром. Товариша Кригу усунено. Обратіть свої партизанські очі на Жовтневу революцію, товариші! Ворог з золотистими погонами креше нам голови, товариші! Іменем РСФСР наказую підкоритись і скласти зброю!

Хлопці подивились один на одного й поклали гвинтівки.

Тоді новий комісар заклав нагана за пояс і виліз до хлопців на гумові шини. Поїхали до семінарії, де стояв полк.

Мітинг тягся недовго. Новий комісар багато не балакав. Партизани теж не любили теревенів розводити.

— Хлопці, розтуди його! — сказав один із язикатіших, — хіба ми контрареволуція?! Бий злотопогонну сволоч, третій полк! Я кінчив.

Новий комісар знайшов будинок для штабу й став жити. Комісар Крига дострілював останні кулі в сонячних зайчиків.

Не знаю, що думав новий комісар і що передумував Крига, — тільки на другий день вийшов товариш Крига на вулицю й пішов у напрямку до будинку нового комісара.

Там він став проти вікон і почав пристрілювати свій револьвер до блискучих шибок. Він, певно, бачив там тих же сонячних зайчиків.

Новий комісар дав Кризі вистріляти всі набої й потім вийшов, лагідний і спокійний, на вулицю, що затихла. Він нагадував холодного філософа на цій провінціальній вулиці. Його остроги задумливо дзенькали, й ліве око примружувалось, як на полюванні.

— Кінчив? — запитав комісар Кригу.

Крига шпурнув у пил свій коханий парабелум і не хотів розмовляти.

— Ходім зо мною в штаб, — поклав на плече руку йому новий комісар. І пішли вдвох мовчки й гордо.

— Будеш мені помічником, товариш Крига, — почули службовці штабу на порозі кабінету.

Дивна річ: стали рідними, як вода з водою. Вони ніколи не розмовляли. Розуміли один одного з погляду. І жили в кімнаті разом, і билися на конях поруч, і револьверами помінялись, як брати.

Обидва почували себе добре лише один коло одного. На людях — вони не знімали пальців з гашеток револьверів, сам на сам — сиділи тихо й казали одне слово на добу. Кригу іноді охоплювали зимні сні, й тоді новий комісар слухав його хлипання хлоп'яче й виряджав свого друга в ніч на боротьбу з вітряками фантазії. Вертався Крига ранком, знесилений фізично, з порожніми очима й порожнім револьвером. А десь після ранку бачили сліди його куль.

Новий комісар і Крига жили так недовго.

Коли вища військова влада вирішила перевести Кригу на іншу працю й це своє рішення виконала, — новий комісар скрипів зубами.

— Я не служитиму в тій армії, — сказав Крига й засунув глибоше в кишеню парабелум, — я втечу в Київ, товаришок!

— Валай, — сказав йому комісар і вийшов до свого кабінету, щоб не бачити.

Через тиждень лише притих новий комісар. Тільки не балакав ні з ким. Раз проходив канцелярією й бачив, що дехто з людей грав у карти.

— Перестріляю всіх, — запевнив і велів карти викинути.

Пара днів пройшла, мовчав комісар, а хлопці потроху знову взяли за карти.

ЗМІСТ

Силуети бездонної енігматичності. *Галина Хоменко* 3

ОПОВІДАННЯ

Роман Ма	25
Туз і перстень	37
Байгород	50
Мамутові бивні	94
Історія попільниці	104
В листопаді	111
Весна	118

ЕСЕЇ. СЦЕНАРІЙ

Голлівуд на березі Чорного моря	
Милий німий фільм!	133
Голлівуд	134
Історія майстра	137
Звенигора	141
Бородаті мисливці знаходять молодість!	150

МАЙСТЕР КОРАБЛЯ. *Роман* 173

ЧОТИРИ ШАБЛІ. *Роман* 315

ВЕРШНИКИ. *Роман* 471

Коментарі. *Галина Хоменко* 545

Словник. *Галина Хоменко* 567